

«Πρώτος μεταξύ ίσων»: Ερμηνεύοντας τον ρόλο του Οικουμενικού Πατριάρχη

/ Γνώμες

• των Αρχόντων Οφφικιάλιων της Μ.τ.Χ.Ε.

Το ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι «πρώτος μεταξύ ίσων» είναι γνωστό σε πολλούς Ορθόδοξους χριστιανούς· αρκετοί, ωστόσο, δυσκολεύονται να εξηγήσουν τι ακριβώς μπορεί αυτό να σημαίνει. Ο καθιερωμένος αυτός χαρακτηρισμός εδράζεται στην Ορθόδοξη αντίληψη για τη φύση της Εκκλησίας, την ενότητά της, και σχετίζεται με τον τρόπο άσκησης της εκκλησιαστικής διακονίας. Πρόκειται για μια θεώρηση που έλκει την καταγωγή της από την αποστολική παράδοση και παραμένει έως σήμερα ζωντανή.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι ισότιμος με τους λοιπούς επισκόπους, διότι είναι και ο ίδιος επίσκοπος, διάδοχος των Αποστόλων στη διακονία και στη διοίκηση της Εκκλησίας. Η Α.Θ. Παναγιότης, ο Οικουμενικός Πατριάρχης, είναι, επομένως, ισότιμος με τους επισκόπους ως προς τα πνευματικά

χαρίσματα και τις ιερές ευθύνες του επισκοπικού αξιώματος: χειροτονεί επισκόπους, πρεσβυτέρους και διακόνους, ενώ παράλληλα φέρει την ευθύνη της εκκλησιαστικής επαρχίας που υπάγεται στη δικαιοδοσία του, διασφαλίζοντας την αδιάλειπτη και ορθή κήρυξη του Ευαγγελίου.

Ταυτόχρονα, όμως, ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι και ο πρώτος μεταξύ των επισκόπων. Ο πλήρης τίτλος του είναι «Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως – Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης». Οι επίσκοποι των μεγάλων πόλεων αναλαμβάνουν συχνά και την ποιμαντική ευθύνη της γύρω περιοχής και φέρουν τον τίτλο του Αρχιεπισκόπου, ενώ όσοι έχουν την ευθύνη μιας ευρείας γεωγραφικής επικράτειας, τότε φέρουν τον τίτλο του Πατριάρχη. Κατά τους πρώτους αιώνες της Εκκλησίας, αναδείχθηκαν πέντε Πατριαρχεία: της Ρώμης, της Κωνσταντινουπόλεως, της Αλεξάνδρειας, την Αντιοχείας και των Ιεροσολύμων. Ωστόσο, μεταγενέστερα προστέθηκαν και άλλα, όπως το Πατριαρχείο της Μόσχας. Μετά το Μεγάλο Σχίσμα των Εκκλησιών της Ρώμης και της Κωνσταντινουπόλεως το 1054, η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως αναγνωρίζεται ως η πρώτη κατά τάξιν Εκκλησία στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Η θεμελιώδης Κανονική τάξη της Εκκλησίας, όπως διαμορφώθηκε από τις Οικουμενικές Συνόδους, αναθέτει στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως την ιερή ευθύνη να επιλύει τυχόν διαφορές που μπορεί να προκύψουν μεταξύ των Εκκλησιών. Η ευθύνη αυτή εδράζεται στον Θ΄ Κανόνα της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, που συνήλθε στη Χαλκηδόνα το 451: «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ κληρικός ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας, καταφευγέτω εἰς τὸν ἕξαρχον τῆς διοικήσεως ἢ εἰς τὸν θρόνον τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖ κρινέσθω».

Εκφράζεται, λοιπόν, εδώ με τον πληρέστερο τρόπο το νόημα του «πρώτου μεταξύ ίσων» της Α.Θ. Παναγιότητος. Όλοι οι επίσκοποι είναι ίσοι ως μέλη της επισκοπής· όταν όμως ανακύψουν διαφορές μεταξύ των επισκόπων ή των Εκκλησιών, η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως φέρει την ιερή ευθύνη της επίλυσής τους.

Από την αρμοδιότητα αυτή, της επίλυσης των διαφορών ανάμεσα στους επισκόπους, απορρέει και το προνόμιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου να συγκαλεί κάθε φορά την Αγία και Ιερά Σύνοδο. Η τελευταία συγκροτείται από επισκόπους που προέρχονται από διάφορες περιοχές και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση εκείνων των ζητημάτων που βρίσκονται σε εκκρεμότητα. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης, επειδή φέρει την καθολική αυτή ευθύνη για ολόκληρη την Εκκλησία — εξ ου και ο τίτλος «Οικουμενικός», ο οποίος έχει καθιερωθεί κιόλας από τον 6ο αιώνα — έχει

επίσης και την αρμοδιότητα να χορηγεί την αυτοκεφαλία σε εκκλησιαστικές περιοχές που ανήκαν προηγουμένως σε άλλες δικαιοδοσίες.

Έτσι, στην νεότερη εποχή, το Οικουμενικό Πατριαρχείο χορήγησε την αυτοκεφαλία στις Εκκλησίες της Σερβίας (1920), της Ρουμανίας (1925), της Βουλγαρίας (1961), της Γεωργίας (1990), της Ελλάδος (1850), της Πολωνίας (1924), της Αλβανίας (1937), καθώς και της Τσεχίας και της Σλοβακίας (1998). Προσφάτως μάλιστα, τον Ιανουάριο του 2019, η Α.Θ. Παναγιώτης ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος χορήγησε την αυτοκεφαλία στην Ορθόδοξη Εκκλησία της Ουκρανίας.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης έχει χορηγήσει την αυτοκεφαλία στην Εκκλησία της Ρωσίας δύο φορές. Η πρώτη ήταν το 1589, όταν ιδρύθηκε το Πατριαρχείο της Μόσχας, χίλια και πλέον χρόνια μετά τη Σύνοδο της Χαλκηδόνος, η οποία ανέθεσε στην Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως την ευθύνη της επίλυσης των εκκλησιαστικών διαφορών. Το 1721, ο τσάρος Πέτρος ο Μέγας κατήργησε το Πατριαρχείο της Μόσχας. Σχεδόν δύο αιώνες αργότερα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο χορήγησε εκ νέου αυτοκεφαλία στην Εκκλησία της Ρωσίας, όταν το Πατριαρχείο της Μόσχας επανιδρύθηκε το 1917.

Είναι, ωστόσο, σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι οι ιδιαίτερες αυτές ευθύνες του Οικουμενικού Πατριαρχείου δεν καθιστούν τον Οικουμενικό Πατριάρχη έναν «Ορθόδοξο Πάπα». Δεν υπάρχει ούτε μπορεί να υπάρξει «Ορθόδοξος Πάπας»: ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριάρχη εντός της Ορθόδοξης Εκκλησίας διαφέρει ριζικά από τον τρόπο με τον οποίο η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αντιλαμβάνεται το παπικό αξίωμα.

Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία διδάσκει ότι «η Εκκλησία της Ρώμης κατέχει πρωτεύουσα θέση έναντι κάθε άλλης Εκκλησίας και ότι η δικαιοδοσία του Ρωμαίου Ποντίφηκος είναι ταυτόχρονα επισκοπική και άμεση (Α΄ Βατικανή Σύνοδος, *Pastor Aeternus*, 3.2). Αυτό σημαίνει ότι, στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ο Πάπας της Ρώμης έχει άμεση αρμοδιότητα έναντι όλων των επισκόπων και δικαιοδοσία σε όλο το πλήρωμα των πιστών.

Αντιθέτως, ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν ασκεί άμεση ούτε δικαιοδοτική αρμοδιότητα επί Πατριαρχών και επισκόπων που δεν υπάγονται στην κανονική του δικαιοδοσία. Δεν έχει περισσότερες αρμοδιότητες από τους λοιπούς Πατριάρχες και επισκόπους, με μόνη ιδιαιτερότητα την ευθύνη να δέχεται προσφυγές και να

συμβάλλει στην επίλυση των διαφορών μεταξύ των Εκκλησιών.

Επιπλέον, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία δέχεται το δόγμα του παπικού αλαθήτου: ο Πάπας, όταν διατυπώνει την διδασκαλία του περί πίστεως, θεωρείται ότι προστατεύεται από τον Θεό από κάθε πλάνη. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν διεκδικεί τέτοιο αλάθητο: κατά την Ορθόδοξη πίστη, ο Πανάγαθος Θεός διαφυλάσσει την Αγία Του Εκκλησία από την πλάνη μέσα από τη διδασκαλία των Οικουμενικών Συνόδων.

Κατά συνέπεια, όταν η Ορθόδοξη Εκκλησία διδάσκει ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι «πρώτος ανάμεσα σε ίσους», αναγνωρίζει ότι είναι ένας από τους πολλούς αδελφούς επισκόπους και όχι ένας ανώτερος επίσκοπος, του οποίου η αρμοδιότητα υπερβαίνει την αντίστοιχη των υπολοίπων. Η ορθόδοξη αυτή θεώρηση για το Οικουμενικό Πατριαρχείο, καθώς και για το επισκοπικό αξίωμα εν γένει, παραμένει πιστή στην Κανονική τάξη της Εκκλησίας όπως αυτή είχε διαμορφωθεί κατά την πρώτη χιλιετία, πριν ακόμα από το σχίσμα με την Εκκλησία της Ρώμης.

Ας ευχηθούμε, λοιπόν, μαζί με την Α.Θ. Παναγιότητα τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο, να ξεπεραστούν οι διαφορές ανάμεσα στις κατά τόπους Εκκλησίες και να αποκατασταθεί οριστικά, η εν Χριστώ ενότητα σε Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Πίστη.